

**FØRSTE DANSKE LEKTOR
VED POZNAŃ UNIVERSITET**

EUGENIUSZ S. KRUSZEWSKI

Polish-Scandinavian Research Institute in Copenhagen

ABSTRACT. The Dane Ingeborg von Stemann (1889-1973) took a genuine interest in Poland's fate. She familiarised herself with the history of the Polish nation, was fascinated by Polish culture and learned the language. Poznań, an intellectual centre, developed a fruitful scientific and political cooperation with Denmark and Sweden in the 19th century. As a result of this cooperation, courses in Scandinavian languages were initiated after Poland regained independence in 1918 and the University of Poznań was founded in 1919. Ingeborg von Stemann, who rendered great services to independent Poland, was appointed the first instructor of Scandinavian languages at Poznań University in 1920.

Det er mig en glæde at mindes Ingeborg von Stemann på hendes 120-års-fødselsdag netop i Poznań, hvor hun for 90 år siden blev den første lektor i de skandinaviske sprog på det nystiftede universitet.

*

Inden Ingeborg von Stemann kom til landet, kunne polakkerne i provinsen Poznań glæde sig over den sejrriige opstand mod Prøjsen (27. dec. 1918 – 16. feb. 1919), over de første dage med den genvundne frihed og uafhængighed og oprettelsen af byens universitet (1919).

Det var medlemmer af Selskabet for Videnskabernes Venner i Poznań med deres formand, læge Heliodor Świącicki (1854–1923), i spidsen, som stiftede universitetet. H. Świącicki blev dets første rektor. Til Selskabet (stiftet i 1857) knytter der sig et svensk og et dansk spor, nemlig selskabets sekretær, greve Laurits Engeström-Benzelstjerna (1829–1908), bosat i byen, og professor i slavistik ved Københavns Universitet Casper Wilhelm Smith (1811–1881), som blev selska-

bets æresmedlem i 1861.¹ C.W. Smith havde sammen med en betydningsfuld kreds af intellektuelle og politikere en årelang kontakt med en tilsvarende kreds i Poznań.

På daværende tidspunkt flyttede en af de førende polske slavister Mikołaj Rudnicki (1881–1979) til Poznań. Han studerede før første verdenskrig i Uppsala og i København og havde et godt kendskab til de skandinaviske lande – deres folk og kultur. Det var ham, der tog initiativ til det første lektorat i de skandinaviske sprog på universitetet. Ved et sammentræf kom han i kontakt med en dansk turist, den kendte dame Ingeborg von Stemann, som på det tidspunkt var i Polen. Hun fik tilbudt lektoratet på universitetet, og tilbuddet blev modtaget med glæde.

Ingeborg Helga Frederikke Amalie von Stemann (* 10. maj 1889 i Randers, † 27. maj 1973 i København) var datter af stiftamtmand, kammerherre Carl Gustav Wilhelm Heinrich (1845–1929) og Helga Ingeborg Amalie Meldahl (1861–1952). Hendes ældste bror, generalmajor, kammerjunker, Johan Daniel (1887–1982) var direktør for Krigsministeriet. Den yngste bror Poul Christian (1891–1966) var amtmand for Bornholms amt og kammerherre.

Ingeborg Stemanns forfader konferensråd Christian Ludvig Stemann var blevet adlet ved patent af den 29. januar 1777, og ved åbent brev af 28. aug. 1782 delagtiggjordes hans brødre konferensråd Frederik Henrik Stemann og etatsråd Ernst Johan Peter Stemann i den værdighed, han havde opnået.

Ingeborg Stemann var stiftsdame i det adelige stift Vallø (1737–). Valløstiftelsen kan sammenlignes med den polske stiftelse (Zgromadzenie Świeckich Kanoniczek Warszawskich) i Warszawa, som virkede i årene 1744–1944, hvor enlige ugifte kvinder af adelig herkomst, især forældreløse, kunne uddanne sig og havde mulighed for at blive boende på stiftelsen resten af deres liv.² Ingeborg Stemann selv havde ikke brug for stiftelsen og boede i centrum af København i en beskedent lejlighed ved Sortedams Sø.

Familien Stemann havde sørget for en god uddannelse af deres børn. Ingeborg blev således student fra Ribe Katedralskole i 1907. Umiddelbart efter studentereksamen begyndte hun at læse på Københavns Universitet (latin, græsk, fransk), suppleret ved Sorbonne i Paris 1914, og blev i 1915 candidatus magistræ filologiae. Men hendes sproglige interesse blev efterhånden udvidet til russisk og de slaviske sprog. Allerede i 1917–1918 var hun tolk for russiske krigsinvalidere i Nordsjælland i Horserødlejren ved Helsingør, og i 1919 inspicerede hun russiske krigsfangelejrere i Tyskland. Blandt de invaliderede var også en del polakker fra den russiske del af Polen.³ Hun kom meget hurtigt i kontakt med polakkerne og begyndte at interessere sig mere og mere for polsk sprog og kultur. Det var også

¹ Kruszewski, Eugeniusz S. 2006. *Duńscy przyjaciele sprawy polskiej*. Kopenhaga: Instytut Polsko-Skandynawski.

² Konarski, Szymon. 1952. *Kanoniczki Warszawskie 24 IV 1744 – 13 VIII 1944*. Paryż.

³ I Danmark var der ca. 100 polakker, soldater fra den russiske armé, og krigsfanger, der var flygtet fra lejre i Tyskland til Danmark. I Danmark var de samlet i to Dansk Røde Kors lejre: Horserød ved Helsingør og i Hald ved Viborg. Jf. Kruszewski, Eugeniusz S. 1980. *Problemy osadnictwa Polaków w Danii 1893-1939*. Londyn: PUNO, s. 43.

polakkerne, der havde fortalt hende om den kamp, de førte mod den russiske okkupation, og håbede på, at Polen snart blev frit.

I danske aviser blev der også skrevet en del bl.a. om situationen på østfronten og om grevinden og nonnen Urszula Ledóchowskas foredrag. Hun holdt flere foredrag om Polen i København og appellerede til de skandinaviske kvinder om at hjælpe krigens ofre i Polen, især kvinder og børn. Journalisten Ernest Luninski udgav i København to bøger: *Polens historie* (1912) og *Polens lidelse* (1915). Fra Genève appellerede Henryk Sienkiewicz, nobelpristageren for det store litterære værk *Quo vadis?* (1905), om hjælp til den hårdt ramte befolkning i Polen. Med rædsel læste hun om krigshandlingerne, især i Østpolen, men også i Schlesien og Storpolen.

Alt det gjorde, at Ingeborg Stemann fattede interesse for Polen og engagerede sig i Polens skæbne. Hun overvejede også at tage del i hjælpeaktionen. Det førte til, at hun besluttede sig til at rejse til det for hende ukendte land. Hun ville direkte opleve alt det, hun læste og fik fortalt om, og føle det på sin egen krop.

Hun kom til det genopstandne Polen, til det nye land på Europas landkort, som turist. Det, hun så i Polen, var værre, end man kunne forestille sig. De reelle problemer, som polakkerne måtte slås med, var ikke til at tage fejl af – epidemierne, manglen på varer og brændsel og anden elendighed herskede såvel i byerne som også på landet.

Det andet store problem var, at selv om verdenskrigen var afsluttet, var bolsjevikernes revolution i fuld gang østpå, og der var fare for, at den skulle sprede sig til Vesteuropa. For polakkerne var der ingen anden udvej – for at bevare den genvundne suverænitet måtte man tage kampen op, og forhindre den røde hær i at rykke ind i Polen og dermed få adgang til Vesteuropa.

Ingeborg Stemann beundrede polakkernes organisationsevner. Trods alle vanskeligheder var Polen i stand til at føre krig og samtidig organisere statsapparatet ikke bare i Warszawa, men også lokalforvaltning, skolevæsen, universiteter m.m. Fra den dag, hun kom til Polen, begyndte hendes store eventyr med det ukendte land. Hun blev revet med af polakkernes store entusiasme. Mens hun besøgte Poznań, fik hun tilbud om at blive lektor i de skandinaviske sprog på universitetet. Tilbuddet blev modtaget med tak og begejstring. Senere flyttede hun til samme stilling på universitetet i Warszawa. Det blev i alt til 5 år i Polen i årene 1921 til 1926.

Hendes liv i Polen var meget flittigt. Med stort engagement kastede hun sig over undervisningen på universitetet. Samtidig studerede hun på egen hånd polsk sprog og historie. Det var meget intensivt, muligvis den mest travle periode, i hendes liv. Hun tog til sig, hvad der stod i dedikationen, skrevet af professorinde Rudnicki til hende i bogen af Adam Mickiewicz *Pan Tadeusz*: ”Den der vil lære Polen at kende skal gennemlæse *Pan Tadeusz* – til frøken Ingeborg v. Stemann – Eleonora Rudnicka Poznań 1922 r.”⁴

⁴ Mickiewicz, Adam. 1921. *Pan Tadeusz*. Lwów – Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Wydanie Józefa Kallenbacha i Jana Łosia. ”Kto chce znać Polskę, musi przeczytać Pana Tadeusza. Ingeborg v. Stemann – Eleonora Rudnicka Poznań 1922 r.”

Dedikationen blev taget alvorligt. Hun læste ikke bare bogen, men i første omgang lærte hun at beherske det ikke bare slaviske sprog. Hun rejste gennem alle Polens provinser – fra Wilno, Pińsk, Brześć, Lwów, Stanisławów til Drohobycz i øst, Lillepolen med Przemyśl, Kraków og Tatrabjergene i syd til Storpolen med Poznań og Gniezno i vest og Warszawa med Fryderyk Chopins Żelazowa Wola. I hvert hjørne af Polen opdagede hun polske og europæiske kulturskatte, som kunne måle sig med de største i Vesten. Hun oplevede et land, som er gennemsyret af vestlig-latinsk kultur og nærer forkærlighed for oldtidens Rom og Grækenland. Hun var altså i et naboland ved Østersøen, som man i Skandinavien kun havde ringe kendskab til.

Da Ingeborg Stemann blev født, eksisterede Polen ikke på det europæiske landkort. Hverken i skolen eller ved selskabelige sammenkomster talte man om Polen. Polens venner i Danmark, en kreds omkring slavisten C.W. Smith i det 19. århundrede, levede ikke mere. Georg Brandes (1842–1927) og nogle andre danskere, som skrev og talte om Polen samt støttede Polens genfødsel i 1918, vakte ikke nogen videre interesse i Danmark.

Men Ingeborg Stemann oplevede landet og den polske gæstfrihed, som det var blevet beskrevet af Georg Brandes i bogen *Indtryk fra Polen* (polsk udg. *Polska*, 1887), og hun fik mange gode bekendte og venner for livet. Hun mødte personligt Józef Piłsudski (statschef i årene 1918–1922), Ignacy Paderewski (pianist, komponist og statsminister i 1919) og hans kone, lederen af de kristelige demokrater Wojciech Korfanty og nationaldemokraten Wojciech Trąbczyński. De sidstnævnte politikere samarbejdede før den første verdenskrig med de danske medlemmer af det prøjsiske og det tyske parlament. Hun stiftede bekendtskab med statsminister Antoni Ponikowski (1921–1922), digteren Kazimiera Iłakowicz (1892–1983) og mange flere. Mens hun var lektor i Warszawa, boede hun hos dr.med. Józef Skłodowski, bror til Madame Curie (1867–1934). Det var her, hun stiftede bekendtskab med den store fysiker, kvinden, som to gange havde fået nobelprisen (1903, 1911) – en gang sammen med sin mand og dernæst alene i kemi. Jeg tror, at de to kvinder fik en god personlig kontakt – de havde en fællesnævner, idet de tjente deres medmennesker med deres kunnen.

Ingeborg Stemann mindedes mange år senere ved private sammenkomster nogle af sine polske elever. Hun nævnte med stor glæde og beundring Stanisław Sawicki (f. 1907, henrettet af tyskerne 1944), germanist og pioner inden for polsk skandinavistik, præsten og oplysningsforkæmperen Antoni Ludwiczak (f. 1878, død i tysk koncentrationslejr 1942), specialist i N.F.S. Grundtvig (1783–1872) og højskolevæsenet samt middelalderhistorikeren Leon Koczy (1900–1981), meget ivrig fortæller for forskning i skandinavisk historie og kultur. Han blev efter den anden verdenskrig emigrant og professor ved det polske universitet i London og døde i Glasgow (Skotland).⁵ Alle tre studerede i 1930'erne i Skandinavien og blev

⁵ Koczy, Leon. Zapomniany przyjaciel Polski. *Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza*. Londyn, 13 X 1971.

såvel i Danmark som i de øvrige skandinaviske lande kendt både som fremragende forskere, foredragsholdere og/eller undervisere. Hun mente i øvrigt, at ”polakkerne har ualmindelig let at lære sprog og det er vel de mest sprogbegavede blandt de slaviske nationer”.⁶

Ingeborg Stemann blev vidne til flere store begivenheder i Polen. I det polske parlament overværede hun det første polske præsidentvalg, hvor Gabriel Narutowicz (1865–1922) blev valgt til præsident. Hun mindes, at allerede på valgdagen havde hun en anelse om, at det ikke ville ende godt for præsidenten. Oppositionen i nationalforsamlingen var uforsonlig. Da den nye præsident en uge senere blev myrdet af en national fanatiker, var hun i Kraków. Det, der skete, var afskyeligt ikke kun for polakkerne, men også for den udenlandske opinion. Ingeborg Stemann var en af dem, der kraftigt fordømte mordet og delte den negative vurdering af den politiske ekstremisme, som gjorde sig gældende i en del af samfundet. Det var et chok for hende og noget helt ukendt fra hendes opvækst og de politiske modsætninger, hun kendte fra Danmark.

En anden stor begivenhed var afsløringen af Bertel Thorvaldsens monument af prins Józef Poniatowski på Saski-pladsen i Warszawa. Statuen var i sin tid bestilt og betalt af polakkerne selv. Poniatowski var hærfører, som havde kæmpet mod russerne, og øverstkommanderende for den polske hær under Napoleonskrigene. Han faldt som helt ved den hvide Elster-flod i 1813. Hans sarkofag er i dag på Wawel ved siden af de polske konger.⁷ Den 3. maj 1923 var en stor nationaldag for polakkerne, og for Ingeborg Stemann, medlem af den danske delegation, som deltog i festen, var det en stor personlig oplevelse. Hvorfor blev det til en særlig mindedag med deltagelse af flere udenlandske gæster med den franske, britiske og polske marskal Ferdinand Foch i spidsen?

Svaret er, at monumentet skulle være afsløret allerede i 1830, men det blev forhindret af novemberopstanden mod den russiske okkupation. Opstanden blev nedkæmpet, mindesmærket blev konfiskeret og opmagasineret på militærbasen i Modlin i nærheden af Warszawa. I 1840 kom zar Nikolaj d. I til hovedstaden, senere også til Modlin. Da han så monumentet, blev han rasende og befalede, at statuen omgående skulle destrueres. Men Ivan Paskiewicz, statholder i Warszawa, overtalte zaren til, at den ikke skulle ødelægges, og fik den som gave. Statuen af prins Poniatowski blev i første omgang opstillet i statholderens residens Dęblin uden for Warszawa, senere blev den overført til hans slot i Homel i Rusland. I polakkernes bevidsthed led Poniatowski den samme skæbne som de mange tusinde landsmænd, der blev udvist til Sibirien under den russiske besættelse af Polen. Under fredsforhandlingerne mellem Sovjetrusland og Polen i Riga (1920–1921) forlangte polakkerne bl.a., at Thorvaldsens store værk skulle leveres tilbage.

⁶ v. Stemann, Ingeborg. Mit gensyn med Polen. *Kristeligt Dagblad*, 1 VI 1966.

⁷ Łuniński, Ernest. 1923. *O pomniku księcia Józefa i Thorvaldsenie*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Wydawnicze Zjednoczenie.

Bertel Thorvaldsen leverede flere statuer til polakkerne, f.eks. Mikołaj Kopernik i Warszawa og Włodzimierz Potocki i Wawel domkirke. Det skal også tilføjes, at Thorvaldsen personligt deltog ved at bygge en mindehøj for den polske og amerikanske helt general Tadeusz Kościuszko i Kraków i 1820. Derfor skal man ikke undre sig over, at Thorvaldsen fik en plads i Polens historie.

I 1925 flyttede Ingeborg Stemann fra Poznań til Warszawa. Det var et helt andet miljø, hun kom til – ud over de intellektuelle var det militær, embedsmænd, politikere og kunstnere, der prægede hovedstadens daglige liv. Således oplevede hun Pilsudskis statskup i maj 1926. Hun var dybt berørt af begivenhederne og de politiske stridigheder i Polen. Man kan ikke udelukke, at den politiske uro var årsagen til, at hun samme år vendte tilbage til København og blev lektor på Københavns Universitet. Men kærligheden til Polen og Piłsudski forblev i hendes hjerte, så længe hun levede.

Samme år deltog hun i forberedelserne til Madame Curies besøg i København. Maria Skłodowska-Curie kom den 11. oktober 1926 til København på et femdages besøg. Efter avisernes referater var det for det videnskabelige Danmark en stor og betydningsfuld begivenhed. Det skal bemærkes, at Maria Curie meget sjældent rejste fra sit laboratorium i Paris, og hvis det endelig skete, var det udelukkende til videnskabelige konferencer. Besøget i Danmark var en af de få undtagelser. Desuden kunne hun ikke lide højtidelige ceremonier med alt, hvad det indebærer. De danske værter havde det ikke nemt, men Madame Curies ønsker blev opfyldt til fulde. Danskerne var begejstrede for at møde Skłodowska på dansk grund. Polyteknisk Lærestalts auditorium var fyldt med danske eliteforskere med professorerne Martin Knudsen og Niels Bohr i spidsen, de to førende videnskabsmænd, Madame Curie regnede blandt sine venner. Ligeså stor begejstring vakte hendes besøg hos de danske studerende i det prægtige Studenterforeningens hus, hvor Niels Bohr holdt en hyldesttale for gæsten. På Det Kgl. Bibliotek findes et billede taget hos professor Martin Knudsen ved den private modtagelse med 20 personer. På det billede sidder Madame Curie i midten flankeret af den polske og den franske gesandt – Konstanty Rozwadowski og Louis Hermié. På billedet ses også frøken Ingeborg von Stemann.⁸

Allerede i 1925 stiftede hun og var leder af et meget populært fast feriekursus for udlændinge. Der blev undervist efter hendes system i dansk sprog og kultur. Gennemførelsen af kurset blev mulig takket være økonomisk hjælp fra Polen, navnlig af Józef Stemler, direktør for organisationen "Moderland Polen" ("Macierz Polska"). I de første to-tre år var polakkerne de eneste kursister, og først senere kom andre udlændinge, bl.a. japanere og kinesere. Det er værd at bemærke, at kurserne eksisterer den dag i dag, og Ingeborg Stemann var siden 1969 konsulent.

⁸ Kruszewski, Eugeniusz S. 1990. Madame Curie in Copenhagen. I: *Maria Skłodowska-Curie and Niels Bohr*. Ed. Głowacki, Tadeusz. Copenhagen: Polish-Scandinavian Research Institute, s. 128-154.

Hun var også initiativtager og medstifter af Dansk-Polsk Selskab og permanent sekretær, faktisk et uerstatteligt led i hele selskabets virksomhed. Med hendes kendskab til sprog og store bekendtskabskreds i ind- og udland kunne hun overtale folk til at engagere sig i en god sags tjeneste, nemlig venskabet mellem Danmark og Polen.

I tiden fra 1928 til 1940 holdt selskabet møder for medlemmer og gæster på et højt niveau.⁹ Det var altid to faste punkter på dagsordenen – foredrag og kunstnerisk optræden. På møderne var både Polen og Danmark repræsenteret ved betydelige personligheder, som fortalte om polsk kultur, videnskab, samfundets udvikling og moderniseringen af landbrug og industri. Vi kan nævne, at forfatteren Sophus Michaëlis (1865–1932) på et af selskabets møder reciterede sit eget digt ”Fyrst Josef Poniatowski”, professor Karl Larsen, forfatteren til lette syngespil, foreviste en akt af vaudevillen ”Chopin” med skuespillere fra nationalscenen. Dansk lektor på Jagiellonian Universitet i Krakow P. Fenneberg holdt foredrag om ”Polsk bondebryllup”, professor fra Københavns Universitet Anton Karlgren – om nobelpristageren, forfatteren Wladyslaw Reymont (*Bønderne* 1924), og Ingeborg Stemann om Adam Mickiewicz. På et af selskabets møder optrådte balletmesteren J. Ciepielewski sammen med balletdansere fra Stockholms Opera for at nævne nogle få eksempler.

Fra Polen kom der adskillige fremtrædende videnskabsmænd og kunstnere, bl.a. den i Europa berømte kunsthistoriker og teoretiker Mieczysław Treter, docent Leon Koczy med foredraget ”Polen og Skandinavien i det 9. og 10. århundrede”, historiker og gesandt Michał Sokolnicki, der talte om ”Nyere polsk historie”, professor Aleksander Guttry – om ”Nutiden kulturelle tendenser i Polen”, viceminister Henryk Strasburger – om ”Polsk Østersøpolitik”, dr. Stanisław Sawicki – om ”Forfatteren Stanisław Przybyszewski og hans skandinaviske venner”, digteren Kazimiera Hłakowicz (på engelsk): ”Why Enemies are lovable” som et svar på Tysklands aggressive politik i 1930’erne. Hłakowicz’es poesi blev reciteret i oversættelse af Zofia Gulinska (”Za Polskę i Danię” og ”Czarniecki chory w Aarhus”). Operasangerinden Stanisława M. A. Korwin-Szymanowska fremførte polske sange, violinvirtuosen Roman Totenberg gav koncert, og doktor fra Jagiellonian Universitet, kanadieren William John Rose holdt foredrag om ”Præsten Stanisław Konarski som skaberen af det moderne undervisningsvæsen i Polen”.

Men tilbage til Ingeborg Stemanns virksomhed som forfatter og oversætter. Hun skrev *Russiske bønder fortæller* (1932). Hun var forfatter til den første lærebog i dansk for polakker (*Praktyczny podręcznik języka duńskiego*. Poznań: Św. Wojciecha, 1924. 111 s., og på tjekkisk 1927), informationsbogen om Danmark (*Dania, kraj i naród*. Warszawa: Tow. Polskiej Macierzy Szkolnej, 1926. 124 s., ill.), samt en populær monografi om Danmark som højskoleland (*Dania – kraj*

⁹ Kruszewski, Eugeniusz S. 2007. Towarzystwo Duńsko-Polskie w Danii (1928–1940). I: *Skandinavien och Polen. Möten, relationer och ömsesidig påverkan*, red. Törnquist-Plewa, Barbara. Lund, s. 111-128.

uniwersytetów ludowych. Warszawa, 1938), om Island (*Islandia, kraj i naród*, 1928), samt polsk-dansk parlør (*Rozmówki polsko-duńskie*, 1936) og andre lære- og ordbøger på polsk, engelsk, fransk og islandsk.

Hun oversatte en række værker fra fransk, japansk, kinesisk, polsk, russisk og svensk, bl.a. *Russiske Soldaterbreve* (1917), *Den kinesiske Tretegnsbog* (1945), tre noveller af Ryunosuke Akutagawa (1958), Nobuko Yoshiya *Familien Ataka* (1961) og Shusaku Endo *Tavshed* (Hellerup: DMS-forlag, 1972). Hun oversatte følgende polske klassiske værker til dansk: Zygmunt Krasińskis (1812–1859) *Nieboska komedia* (*Den U-guddommelige Komædie*, København: H. Hagerup, 1925. 140 s., 2. udg. 1946), og i begyndelsen af anden verdenskrig, Stefan Żeromskis *Wierna rzeka* (*Den trofaste Flod*, København: J.Fr. Clausen, 1939. 174 s.).

Fra svensk oversatte hun til dansk et værk af den finske historiker og diplomat Herman Gummerus *Pilsudskis saga. Polens genrejsning* (København: Munksgaard, 1937. 265 s.) for at øge kendskabet til en mand, som stod i spidsen i kampen for det uafhængige Polen.

Hun forstod Polens historie i en grad, som er sjælden for folk, der ikke er polakker. Det var derfor, at enhver modgang for Polen, såvel i indenrigsanliggender som på den internationale scene – inklusive tragedierne i september 1939 – blev oplevet personligt af hende som et slag mod hendes store kærlighed.

Ingeborg Stemann var et dybt troende menneske og idealist. Hendes idealer viste sig i hendes beskedenhed og ydmyghed over for de opgaver, hun påtog sig i livet. Engang sagde en polsk diplomat af den gamle skole til undertegnede – ”hun er en elskværdig fornægter”. Han mente sandsynligvis, at hun ikke har opført sig som en adelig dame og ikke været modebevidst. På baggrund af mit personlige kendskab til hende kan jeg kun sige, at hun var velklædt ved enhver lejlighed, men hyldede moden fra 1930’erne. I øvrigt indskrænkede hun sin deltagelse i officielle begivenheder til et minimum. Hun var en markant, intellektuel personlighed, præget af sin slægts utrættelige energi, og følte sig bedst hjemme blandt sine meningsfæller.

Det var også karakteristisk for hende, at hun ikke bekymrede sig om personlig profit eller om materielle goder i det hele taget. Men hun bekymrede sig meget om personlig åndelig udvikling. Polen havde hun dybt i sit hjerte, og polakernes ridderlighed værdsatte hun meget højt. Under anden verdenskrig fulgte hun nøje Polens skæbne. Hun var fuld af glæde, hvis det gik godt for polakkerne, og sørgede over Polen den dag, Polen tabte i stormagternes politiske spil. Hun følte sig personligt ydmyget, da Polen faldt som offer for vestlige magters og allieredes forræderi. Efter Teheran/Jalta aftalerne mellem Roosevelt, Churchill og Stalin og overdragelsen af magten til kommunisterne mod folkets vilje var hun kompromisløs over for folkerepublikkens magthavere. Efter krigen vil le hverken Ingeborg Stemann eller andre af Polens sande venner genoplive det Dansk-Polske Selskab fra 1928. De ville ikke samarbejde med Sovjetunionens satellitstat, men polakkerne og det uafhængige Polen gik ikke i glemme.

Det skal tilføjes, at polakkerne i folkerepublikkens tid, ud over at opleve tilbagegang, mistede flere af de forbindelser mellem skandinaviske og polske forskere, som var blevet etableret i det 19. og 20. århundrede og havde eksisteret indtil 1945.¹⁰ Efter anden verdenskrig forsøgte de polske emigranter i Vesten at vedligeholde de gamle forbindelser gennem Polsk Universitet i Udlandet, Paris, senere i London (Leon Koczy, Władysław Konopczyński, Eugeniusz S. Krużewski, Tadeusz Sulimirski, Marek Wejsblum), Polsk Videnskabeligt Institut, New York (Oskar Halecki) og Polsk Historisk Institut, Rom (Henryk Paszkiewicz).

Efter anden verdenskrig vendte Ingeborg Stemann sine interesser fra de indo-europæiske mod de orientalske sprog. I 1947 studerede hun japansk og kinesisk ved School of Oriental and African Studies ved University of London og fortsatte disse studier i 1948–1949 ved Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes i Paris og på Columbia University i New York. I 1959–1960 var hun efter officiel indbydelse på studieophold i Japan. Hun mestrede mere end en halv snes sprog, bl.a. polsk, japansk og kinesisk.

Det fortælles, at hun efter indbydelse deltog i en kulturrejse til Kina. Selskabet blev betjent af en statslig tolk, der viste rundt. En dag stod de foran et kejserligt mindesmærke. Tolken fortalte om dets uhyre alder, men måtte erkende, at han ikke kunne læse den ældgamle dialekt. Så stod Ingeborg Stemann frem og læste teksten flydende. Den havde hun også lært sig. Hendes varme interesse for mennesker og sprog kom bl.a. til udtryk i hendes initiativer til at danne Dansk-Kinesisk Forening (1948) og i 1958 Dansk-Japansk Selskab, hvis næstformand hun var fra 1963.

I 1966 fejrede polakkerne Millennium – tusindårs-jubilæet for kristendommens indførelse i kongeriget Polen. I det år var det første og sidste gang efter den anden verdenskrig, hun rejste til Polen. Det var en gensyns- og pilgrimsrejse for at genopleve gamle minder og takke den Sorte Madonna i Częstochowa for de gode år, hun havde haft i Polen og for sit vellykkede liv.¹¹ På rejsen fik hun bekræftet alle sine formodninger og kom deprimeret tilbage. Hun så Polen 20 år efter krigens afslutning, det nye Polen, der havde mistet en tredjedel af sit territorium fra før 1939 og var uden Lwow og Wilno, to vigtige kulturelle centre i Østpolen. Alt var gråt undtagen kommunismens røde faner og propaganda-slagord overalt. Desuden kunne hun ikke undgå at se elendigheden, og at jerntæppet havde skilt Polen fra Danmark og Vesteuropa.

Ingeborg Stemann havde gode forudsætninger for at sammenligne Polen fra 1920'erne – en hårdt arbejdende nation, men med en glad og smilende befolkning, som hurtigt genoprettede Polen, et forholdsvis fattigt land, men i hurtig udvikling hen imod at blive et moderne land – med nutidens Polen. I 1966, altså efter 20 år som Sovjetunionens satellitstat, havde Polen uden hjælp fra Ves-

¹⁰ Kleczkowski, Adam. 1948. *Germanistyka, anglistyka i skandynawistyka w Polsce*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.

¹¹ op.cit. Ingeborg v. Stemann.

ten (Marshallhjælpen) ingen mulighed at udvikle sig ligesom Vesteuropa. Hun mente, at fremskridtene, man havde kunnet iagttage i 1920'erne, nu i 1966 ikke var til at få øje på.

Alle møder med Ingeborg Stemann var indtil de sidste uger af hendes liv unikke, optimistiske og udpræget polske, ikke mindst fordi hun bevarede det polske sprog på intellektuelt niveau.¹² Hendes hukommelse var fremragende. Selv om hun talte om sin sidste oversættelse af den japanske forfatter Shusaku Endos værk *Tavshed*, der handler om 17. århundredes japanske kristne katakomber, følte man, at hun fortalte om den kommunistiske verden.

Ingeborg Stemanns virke blev kosmopolitisk-humanistisk med europæisk sigte efter første verdenskrig og havde globalt sigte efter anden verdenskrig. Hun var en glødende dansk patriot, et menneske med et stort hjerte og en vid horisont. Hele sit liv tjente hun en stor sag, nemlig broderskabet mellem nationerne.

Hun fik flere udmærkelser for at have ydet hjælp til krigens ofre (1914–1919, 1939–1940) fra Dansk, Polsk og Ruslands Røde Kors, fik den franske Officier d'Academie, den japanske Hellige Skats Orden (Zui ho sho) og var ridder af Polonia Restituta Ordenen.

Ingeborg von Stemann hviler i København på Holmens Kirkegård i graven ”Ukendte for mennesker – kendte af Gud”.

KILDER

- Danmarks Adels Aarbog for år 1909, 1929, 1971.
 Kraks Blå Bog 1969.
 Dansk Biografisk Leksikon, bd. 14. 1984.
 Kgl. Danmark Hof- og Statskalender 1971.
 Polsk-Skandinavisk Forskningsinstitut – Arkiv / Ingeborg v. Stemann, Privat korrespondence 1971–1973.

LITTERATUR

- Kruszewski, Eugeniusz S. 1973. Ingeborg Stemann. *Wiadomości*, Londyn, 23 IX 1973, s. 6.
 — 1991. Pan Tadeusz w Danii. *Pamiętnik Literacki* T. XVI, Londyn: Związek Pisarzy Polskich na Obczyźnie, s. 108-114.
 Piotrowski, Bernard. 1991. Abteilung für Skandinavistik im Institut für germanische Philologie (1974–1985). *Studia Germanica Posnaniensia* XVII/XVIII, s. 35-43.
 Ślaski, Kazimierz. 1977. *Tysiąclecie polsko-skandynawskich stosunków kulturalnych*. Wrocław: Zakład Naukowy Ossolińskich.

¹² I Ingeborg v. Stemanns husbibliotek var der ved siden af engelske, russiske og svenske bøger cirka 200 titler af polske forfattere – klassikere og nutidige som Jerzy Andrzejewski, Jarosław Iwaszkiewicz, Zofia Kossak, Stanisław Lem, Gustaw Morcinek, Jan Parandowski, Jerzy Żuławski, samt værker om polsk grammatik, retskrivning og slavisk historie.